Pregledni naučni rad
UDK:658.114:316.624-053.81
DOI:10.7251/ZND2601378B

PREDUZETNIŠTVO MLADIH I RAZVOJ VJEŠTINA KAO PREVENTIVNA MJERA U SPREČAVANJU DEVIJATNOG PONAŠANJA DJECE I MLADIH

Prof.dr Kristina Bobrek Macanović[255]
Univerzitet za poslovne studije Banja Luka

Prof.dr Vesna Novaković[256]
Univerzitet APEIRON, Banja Luka

Apstrakt: *Djeca i mladi u riziku i u sukobu sa zakonom često dolaze iz okruženja obilježenih siromaštvom, nezaposlenošću roditelja, slabim obrazovnim ishodima, socijalnom isključenošću i nedostatkom pozitivnih uzora. Tradicionalni represivni pristupi pokazali su ograničene rezultate. Savremene politike sve više naglašavaju potrebu razvoja vještina, među kojima se posebno ističe razvoj preduzetništva kod mladih. U ovom radu istražujemo povezanost razvoja vještina, odnosno preduzetnišva kao mjere sprečavanja djece u riziku. Postavili smo istraživačku hipotezu da postoji povezanost preduzetništva, kao vještine, i potrebe da se vještine dodatno razviju kao preventivna mjera da djeca ne udju u rizik. Istraživanje smo sproveli anketiranjem roditelja djece koja pohadjaju srednju školu. Aneketa je sprovedena u periodu januar – februar 2026. godine. Rezultati pokazuju da ne postoji značajna povezanost iymedju definisanih varijabli, što otvara prostor za dalja istraživanja.*

Ključne riječi: *prevencija, mladi, preduzetništvo, omladinsko preduzetništvo*

Uvod

Djeca u riziku predstavljaju populaciju mladih osoba koje su izložene povećanoj vjerovatnoći nepovoljnih razvojnih ishoda. U literaturi se ovaj pojam odnosi na djecu i adolescente koji, usljed kombinacije individualnih, porodičnih i društvenih faktora, imaju veći rizik da napuste formalno obrazovanje prije njegovog završetka, postanu nezaposleni, budu izloženi nasilju, kriminalnim aktivnostima ili različitim oblicima zavisnosti, te dođu u sukob sa zakonom (Rutter, 1987; Masten, 2014). Savremena istraživanja ukazuju da rizik nije rezultat jednog izolovanog faktora, već kumulativnog djelovanja više nepovoljnih okolnosti, što potvrđuju i ekološki modeli razvoja koji naglašavaju međusobnu povezanost porodičnih, školskih i društvenih uticaja (Bronfenbrenner, 1979).

Među najčešće identifikovanim uzrocima izdvajaju se nizak socioekonomski status porodice, uključujući siromaštvo i dugotrajnu nezaposlenost roditelja, nedostatak praktičnih, socijalnih i životnih vještina koje omogućavaju adekvatno suočavanje sa izazovima, ograničene mogućnosti zapošljavanja i profesionalnog razvoja, kao i slaba povezanost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada (World Bank, 2018; OECD, 2016). Prema analizama Organisation for Economic Co-operation and Development, mladi koji nemaju razvijene osnovne i transverzalne kompetencije značajno su podložniji dugotrajnoj nezaposlenosti i socijalnoj isključenosti (OECD, 2015, 2016). Slično tome,

[255] kbobrek@gmail.com

[256] novakovic.vesnabl@gmail.com

UNESCO naglašava da obrazovni sistemi koji ne razvijaju životne i socioemocionalne vještine doprinose reprodukciji nejednakosti i povećanju rizika marginalizacije (UNESCO, 2016, 2021).

Važno je naglasiti da koncept „djece u riziku“ ne podrazumijeva inherentnu problematičnost djece, već ukazuje na strukturne i sistemske nedostatke koji povećavaju vjerovatnoću nepovoljnih ishoda, što je u skladu sa savremenim pristupima otpornosti i jačanja zaštitnih faktora (Masten, 2014). Stoga savremeni pristupi prevenciji naglašavaju jačanje zaštitnih faktora – poput razvoja vještina, podrške porodici, dostupnosti obrazovanja i ekonomskih prilika – kao efikasnijih i održivijih rješenja u odnosu na isključivo represivne mjere (Rutter, 1987; OECD, 2015).

Postavili smo istraživačku hipotezu da postoji povezanost preduzetništva, kao vještine, i potrebe da se vještine dodatno razviju kao preventivna mjera da djeca ne udju u rizik. Nulta hipoteza je da ne postoji statistički značajna povezanost između ova dva obilježja (varijable su nezavisne).

Razvoj vještina kao preventivna mjera

Umjesto fokusiranja isključivo na sankcionisanje rizičnih ponašanja, preventivni pristup polazi od jačanja zaštitnih faktora – individualnih, socijalnih i ekonomskih resursa koji smanjuju vjerovatnoću socijalne isključenosti i delinkvencije (Masten, 2014; Rutter, 1987). Razvoj vještina predstavlja jedan od najefikasnijih savremenih preventivnih mehanizama u radu sa djecom i mladima u riziku. Prema pristupu koji promoviše Organisation for Economic Co-operation and Development, razvoj kognitivnih, socioemocionalnih i tehničkih kompetencija direktno utiče na zapošljivost, društvenu integraciju i dugoročnu otpornost mladih (OECD, 2015, 2016). Slično tome, UNESCO naglašava da obrazovni sistemi moraju razvijati „whole-child approach“, odnosno pristup koji obuhvata akademske, socijalne i emocionalne dimenzije razvoja (UNESCO, 2021).

Razvoj vještina ima snažan preventivni efekat jer jača lične kapacitete i samopouzdanje, razvija osjećaj svrhe i dugoročnog planiranja, povećava percepciju lične kontrole nad budućnošću i smanjuje podložnost negativnim vršnjačkim uticajima (Masten, 2014). Mladi koji posjeduju razvijene kompetencije lakše se nose sa stresom, konfliktima i ekonomskim izazovima te su manje skloni rizičnim obrascima ponašanja (Rutter, 1987). Razvoj socioemocionalnih kompetencija posebno je važan u prevenciji agresivnog ponašanja i zloupotrebe supstanci (OECD, 2015). Socijalne vještine uključuju timski rad, odgovornost, empatiju, toleranciju i poštovanje različitosti, a doprinose boljoj integraciji u zajednicu, jačanju osjećaja pripadnosti, razvoju građanske odgovornosti i smanjenju socijalne izolacije. Istraživanja pokazuju da osjećaj pripadnosti zajednici djeluje kao snažan zaštitni faktor protiv devijantnih ponašanja (Masten, 2014).

U savremenoj ekonomiji zasnovanoj na znanju, tehničke i digitalne kompetencije postaju ključni faktor zapošljivosti (World Bank, 2018). Prema analizama Organisation for Economic Co-operation and Development, nedostatak digitalnih i tehničkih vještina značajno povećava rizik dugotrajne nezaposlenosti mladih (OECD, 2016). Razvijene radne kompetencije povećavaju realne mogućnosti zapošljavanja i smanjuju ekonomski pritisak koji često stoji u osnovi rizičnih ponašanja (OECD, 2015). Finansijska nesigurnost i dugotrajna ekonomska marginalizacija često predstavljaju okidač za ulazak u neformalne ili ilegalne izvore prihoda, zbog čega je razvoj finansijske pismenosti važna preventivna komponenta (World Bank, 2018). Razvijene vještine smanjuju vjerovatnoću rizičnog ponašanja, povećavaju zapošljivost i doprinose dugoročnom ličnom i profesionalnom razvoju mladih. Ulaganje u razvoj vještina stoga predstavlja ulaganje u stabilniju, sigurniju i prosperitetniju zajednicu (UNESCO, 2021; OECD, 2015).

Preduzetništvo mladih kao alat za socijalnu inkluziju

Preduzetništvo mladih ne treba posmatrati isključivo kao ekonomski fenomen, već kao multidimenzionalni instrument socijalne inkluzije, aktivnog građanstva i prevencije delinkvencije (OECD, 2019; Macanovic, Novakovic, 2024). U okviru evropskog okvira kompetencija European Commission – EntreComp (European Commission, 2016), preduzetništvo se definiše kao sposobnost prepoznavanja prilika, mobilizacije resursa i stvaranja vrijednosti za druge. Ova definicija naglašava da preduzetništvo nije samo pokretanje biznisa, već način razmišljanja i djelovanja (European Commission, 2016; Lackéus, 2015, Novakovic et al, 2025).

Preduzetništvo mladih podstiče samostalnost i osjećaj lične odgovornosti, razvija inicijativu i proaktivnost, nudi alternativu neformalnim i ilegalnim izvorima prihoda, jača samopoštovanje kroz stvaranje konkretnih rezultata i omogućava legalan i dostojanstven izvor prihoda (OECD, 2019; World Bank, 2018).

Mladi koji vide realnu ekonomsku perspektivu rjeđe pribjegavaju rizičnim oblicima ponašanja, jer ekonomska uključenost doprinosi osjećaju društvene korisnosti i smanjuje frustraciju koja često prati dugotrajnu nezaposlenost (Novaković, 2012; Novaković et al., 2025); OECD, 2017).

Preduzetništvo razvija sposobnost preuzimanja kalkulisanog rizika, istrajnost i toleranciju na neuspjeh, dugoročno planiranje i samodisciplinu – kompetencije koje su direktno povezane sa razvojem otpornosti i smanjenjem impulsivnog ponašanja (Lackéus, 2015; Masten, 2014; Macanovic & Novakovic, 2024). Ove karakteristike predstavljaju suprotnost impulsivnim i rizičnim obrascima ponašanja, zbog čega preduzetnički pristup ima značajan preventivni potencijal (OECD, 2019; Macanovic & Novakovic, 2025).

Rezultati istraživanja

U cilju davanja odgovara na postavljeno istraživačko pitanje, koje je definisano u samom uvodu ovog rada i testiranja postaveljne hipoteze kreirana je anketa od trineast pitanja i sprovedeno je onlajn anketiranje roditelja djece koja pohadjaju sredju skolu. Ankeritranje je sprovedeno u periodu od januara 2026. godine do februara 2026. godine i prikupljeno je ukupno 40 odgovora.

Analiza prikupljenih odgovora i testiranje postavljene hipoteze je izvršeno u IBM SPSS (*Statistical Pacage for Social Sciences*) 27 programu. Testiranje postavljene hipoteze izvršeno je primjenom hi – kvadrat testa – analiza tabele kontigencije.

$$x^2 = \sum_{i=1}^{r}\sum_{j=1}^{c}\frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}} \qquad (1)$$

gdje je:
E_{ij} očekivane frekvencije
O_{ij} opažene frekvencije.

Testiranje postavljene hipoteze izvršeno je primjenom hi-kvadrat testa nezavisnosti na tabeli kontingencije 2×2. Definisane su varijable: „Da li je razvoj vještina preventivna mjera?“ (DA / NE) i „Da li mladima nedostaje preduzetništvo?“ (DA / NE).

U tabeli 1. su navedeni odgovori ispitanika. Vidimo da 21 ispitanik (53,7%) smatra da je razvoj vještina i učenje preventivna mjera, dok 19 ispitanika (46,3%) ne smatra da razvoj vještina i učenje predstavljaju preventivnu mjeru.

Tabela 1. Distribucija odgovoa na pitanje
"Da li smatrate da je razvoj vještina I učenje preventivna mjera"

Da li smatrate da je razvoj vještina i učenje preventiva mjera

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	da	21	53.7	53.7	53.7
	ne	19	46.3	46.3	100.0
	Total	40	100.0	100.0	

Izvor: analiza upitnika u SPSS

Na osnovu prikazanih rezultata možemo vidjeti da blaga većina ispitanika podržava stav da razvoj vještina i učenje imaju preventivnu funkciju. Međutim, razlika između odgovora „da" i „ne" nije velika (razlika je 7,4%), što ukazuje na podijeljeno mišljenje među ispitanicima.

U tabeli 2.dajemo sumarne odgovore ispitanika na pitanje prema njihovom mišljenju koja vještina nedostaje mladim ljudima.

Tabela 2. Distribucija odgovoa na pitanje "Prema Vašem mišljenju koja vještina nedostaje mladim ljudima."

Po Vašem mišljenju koja vještina nedostaje mladim ljudima:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		1	2.4	2.4	2.4
	Odgovornost	1	2.4	2.4	4.9
	sistem obrazovanja ne prati standarde poslovanja, potrebno je vise razvijati inovativnost, praktican rad.	1	2.4	2.4	7.3
	Želja za usavršavanjem i dodatnim znanjem	5	12.2	12.2	19.5
	Zainteresovanost za posao	6	14.6	14.6	34.1
	Zainteresovanost za posao, Problem je ideja i stav da se učenje završava izlaskom sa fakulteta, kada zapravo tek počinje. Mala želja za dokazivanjem, za inoviranjem, slaba samomotivacija.	1	2.4	2.4	36.6
	Zainteresovanost za posao, Želja za usavršavanjem i dodatnim znanjem	3	7.3	7.3	43.9
	Preduzimljivost	2	4.9	4.9	48.8
	Preduzimljivost, Zainteresovanost za posao	1	2.4	2.4	51.2
	Preduzimljivost, Zainteresovanost za posao, Želja za usavršavanjem i dodatnim znanjem	2	4.9	4.9	56.1
	Preduzimljivost, Sposobnost samostalnog rješavanja problema	1	2.4	2.4	58.5

	Preduzimljivost, Sposobnost samostalnog rješavanja problema, Zainteresovanost za posao	1	2.4	2.4	61.0
	Preduzimljivost, Sposobnost samostalnog rješavanja problema, Zainteresovanost za posao, Želja za usavršavanjem i dodatnim znanjem	3	7.3	7.3	43.9
	Preduzimljivost, Sposobnost samostalnog rješavanja problema, Zainteresovanost za posao, Želja za usavršavanjem i dodatnim znanjem,	1	2.4	2.4	73.2
	Sposobnost samostalnog rješavanja problema	5	12.2	12.2	85.4
	Sposobnost samostalnog rješavanja problema, Želja za usavršavanjem i dodatnim znanjem	2	4.9	4.9	90.2
	Sposobnost samostalnog rješavanja problema, Zainteresovanost za posao	1	2.4	2.4	92.7
	Sposobnost samostalnog rješavanja problema, Zainteresovanost za posao, Želja za usavršavanjem i dodatnim znanjem	3	7.3	7.3	100.0
	Total	40	100.0	100.0	

Izvor: analiza upitnika u SPSS

Primjenom formule dobijemo $\chi^2 = 1,35$, za nivo značajnosti $\alpha = 0,05$, dok je $\chi^2krit = 3,84$.
Dobijena vrijednost $\chi^2 = 1,35$ pri $df = 1$ i nivou značajnosti $\alpha = 0,05$ ukazuje da ne postoji statistički značajna povezanost između analiziranih varijabli ($p > 0,05$).

Na osnovu dobijenih rezultata statističke analize može se zaključiti da se nulta hipoteza (H_0) ne odbacuje, odnosno da nije utvrđena statistički značajna povezanost između stava roditelja da je razvoj vještina preventivna mjera i percepcije da mladima nedostaje preduzetništvo.

Drugim riječima, rezultati hi-kvadrat testa ne ukazuju na postojanje zavisnosti između ove dvije posmatrane varijable na nivou statističke značajnosti predviđenom u istraživanju. To znači da, na uzorku od 40 ispitanika, nije potvrđena statistički značajna veza između roditeljskog uvjerenja o preventivnoj ulozi razvoja vještina i njihovog stava o nedostatku preduzetništva kod mladih.

Ovakav nalaz može imati više interpretacija. Prije svega, moguće je da roditelji razvoj vještina posmatraju kao opštu preventivnu kategoriju (npr. razvoj socijalnih, obrazovnih ili životnih kompetencija), dok preduzetništvo doživljavaju kao specifičnu ekonomsku aktivnost, bez nužne direktne veze sa prevencijom rizičnih ponašanja. Takođe, odsustvo statistički značajne povezanosti ne znači da veza u populaciji ne postoji, već da u okviru ovog istraživanja ona nije empirijski potvrđena.

Važno je naglasiti da je veličina uzorka relativno mala što predstavlja jedno od ključnih ograničenja istraživanja. Mali uzorak smanjuje statističku snagu testa i povećava vjerovatnoću greške tipa II, odnosno mogućnost da se stvarno postojeća povezanost ne detektuje. Pored toga, ograničena veličina i eventualna homogenost uzorka mogu uticati na generalizaciju rezultata na širu populaciju roditelja.

Zaključak

Rezultati empirijskog istraživanja sprovedenog među roditeljima srednjoškolaca nisu pokazali statistički značajnu povezanost između percepcije razvoja vještina kao preventivne mjere i stava da mladima nedostaje preduzetništvo. Ipak, teorijski okvir i savremene prakse ukazuju da razvoj životnih, socijalnih i preduzetničkih kompetencija ima važnu ulogu u jačanju otpornosti mladih, povećanju zapošljivosti i smanjenju rizika od socijalne isključenosti i sukoba sa zakonom. Dobijeni rezultati sugerišu potrebu za proširenjem istraživanja na veći i reprezentativniji uzorak, uključivanjem samih mladih kao ispitanika. Ovo ograničenje pruža jasne smjernice za buduća istraživanja. Preporučuje se sprovođenje istraživanja na većem i reprezentativnijem uzorku, uključivanje dodatnih varijabli (npr. nivo obrazovanja roditelja, socioekonomski status, prethodno iskustvo sa preduzetništvom), kao i primjena složenijih statističkih metoda koje bi mogle detaljnije ispitati potencijalne indirektne ili posredovane veze između razvoja vještina i preduzetničkih kompetencija mladih. U tom smislu, iako hipoteza nije statistički potvrđena, rezultati imaju značajnu istraživačku vrijednost jer ukazuju na potrebu dubljeg i metodološki snažnijeg ispitivanja odnosa između razvoja vještina, preduzetništva i preventivnih pristupa u radu sa djecom i mladima u riziku. Ipak nagalšavamo potrebu razvooja vještina i preduzetništva mladih kao značajan pravac javnih politika.

Literatura:

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

European Commission. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission. (2013). *Entrepreneurship 2020 Action Plan*. Brussels.

Macanović, K., B., Novaković, V., (2025) " INCENTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP 10:141-148. Centar modernih znanja, Banja Luka 10.7251/ZCMZ0125141B

Macanović, K., B., Novaković, V., (2024) "RAZVOJ PREDUZETNIŠTVA U FUNKCIJI PREVENCIJE NASILJA". DRUŠTVENE DEVIJACIJE 9:704-708., Centar modernih znanja, Banja Luka 10.7251/ZCMZ0124704B

Masten, A. S. (2014). *Ordinary magic: Resilience in development*. Guilford Press.

Novaković, V. (2012). MOGUĆNOST RAZVOJA OMLADINSKOG PREDUZETNIŠTVA U REPUBLICI SRPSKOJ. EMC Review - Časopis Za Ekonomiju - APEIRON, 3(1). https://doi.org/10.7251/EMC1201071N

Novaković, V., Mujkić, E., & Milovanović, D. (2025). Entrepreneurship Talent or Skill? In K. T. Çalıyurt (Ed.), New Approaches to CSR, Sustainability and Accountability, Volume VI (pp. 121–135). Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-96-5937-1_7

Novakovic, V, MIlovanovic, M, Kondic, B., (2025) "ENTREPRENEURSHIP AS A SKILL FOR THE FUTURE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA" Conference: International Scientific Conference Media and Economy, Banja Luka, doi: 10.7251/BLCZR0125487N

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2015). *Skills for social progress: The power of social and emotional skills*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264226159-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2016). *Skills matter: Further results from the Survey of Adult Skills*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264258051-en

Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry, 57*(3), 316–331. https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1987.tb03541.x

UNESCO. (2016). *Education for people and planet: Creating sustainable futures for all (Global Education Monitoring Report)*. UNESCO Publishing. https://doi.org/10.54676/AXEQ8566

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. UNESCO Publishing.

World Bank. (2018). *World development report 2018: Learning to realize education's promise*. World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1096-1

YOUTH ENTREPRENEURSHIP AND SKILLS DEVELOPMENT AS A PREVENTIVE MEASURE IN PREVENTING DEVIOUS BEHAVIOR IN CHILDREN AND YOUTH

Prof.dr Kristina Bobrek Macanović
University for Business Studies Banja Luka

Prof.dr Vesna Novaković
APEIRON University, Banja Luka

Abstract: *Children and youth at risk and in conflict with the law often come from environments marked by poverty, parental unemployment, poor educational outcomes, social exclusion and lack of positive role models. Traditional repressive approaches have shown limited results. Contemporary policies increasingly emphasize the need for skills development, among which the development of entrepreneurship among youth is particularly emphasized. In this paper, we investigate the connection between skills development, or entrepreneurship, as a measure to prevent children from being at risk. We have set a research hypothesis that there is a connection between entrepreneurship, as a skill, and the need to further develop skills as a preventive measure to prevent children from being at risk. We conducted the research by surveying parents of children attending secondary school. The survey was conducted in the period January – February 2026. The results show that there is no significant correlation between the defined variables, which opens up space for further research.*

Keywords: *prevention, youth, entrepreneurship, youth entrepreneurship*